

Palestine-Israel Journal,
 East Jerusalem, P.O. Box 19839
 Tel: 972-2-6282115
 Fax: 972-2-6273388
 E-mail: pij@palnet.com
<http://www.pij.org>

PALESTINE-ISRAEL JOURNAL

of Politics, Economics and Culture

Palestine-Israel Journal, מוסף בעברית, הארץ, 24.11.06 # 1

אודותינו

כתב העת Palestine-Israel Journal נוסד בשנת 1994 על ידי העיתונאי הפלסטיני זיאד אבו-זיאד והעיתונאי הישראלי ויקטור ציגלמן, שניהם עיתונאים בכירים ומוכרים, במהלך שלביו הראשונים של תהליך אוסלו כדי לעודד דיאלוג בקרב החברה האזרחית בשני הצדדים ולהרחיב את בסיס התמיכה בתהליך השלום. מההתחלה היה ברור מאלין, כי לצד הדיונים הרשמיים בין הפלסטינים לישראלים יש צורך בפתיחת ערוצי תקשורת עבור אקדמאים ואינטלקטואלים, אישי ציבור, קובעי מדיניות, ארגונים ופעילים להשמיע את דעותיהם ולהשתתף בדיון ציבורי כדי להגיע לפתרון דמוקרטי וצודק לסכסוך.

ככתב עת עצמאי, שלעתים קרובות הוא בעל קול ביקורתי, מספק ה-Palestine-Israel Journal חומר רקע וניתוח מעמיק של היבטי הסכסוך השונים מנקודת מבטם של שני הצדדים. בכך הוא מסייע להאיר את הנושאים המורכבים, המפרידים בין ישראלים לפלסטינים ואת מערכות היחסים בין שני העמים.

בעזרת כתב העת, אתר האינטרנט www.pij.org והעלון האלקטרוני שלנו, מטרותיו של ה-Palestine-Israel Journal הן:

- לקדם פיוס והבנה טובה יותר בין שני העמים.
- לספק במה לאקדמאים, אישי ציבור, עיתונאים ומומחים, הן פלסטינים והן ישראלים, על מנת שיקיימו דיון מתמשך.
- להגביר מודעות, לידע ולהבהיר לקהל רחב יותר בשתי הקהילות את הנושאים העומדים במוקד הסכסוך, והאופן שבו הם משפיעים על חייהם של שני העמים, מנקודת ראותם של שני הצדדים.
- לעודד דיאלוג פעיל והחלפת דעות בתוך ובין שתי החברות האזרחיות באווירה של ביקורת בונה וכבוד הדדי.

על אף הכיסוי התקשורתי הנרחב של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, רוב המידע הוא תמציתי מאוד ומגיע כתגובה מיידית על אירועים יומיומיים, ולרוב מנקודת מבטו של צד אחד בלבד. על כן יש צורך באמצעי תקשורת, שיתרמו לחשיפה ולהבנה הדדית, ויעודדו דיונים כנים ומשמעותיים בין שני העמים בנושאים מרכזיים.

ה-Palestine-Israel Journal הוא הפרסום העצמאי היחיד, שבו הנושאים המרכזיים שעל הפרק מוצגים מנקודת מבטם של שני הצדדים. בשל כך אנחנו משוכנעים יותר מאי פעם, שמוטלים עלינו תפקיד ואחריות חשובים בשמירה על ערוצי תקשורת פתוחים בין שני העמים. וכן, ביצירת פורום, שבו הנושאים המורכבים הקשורים בסכסוך הפלסטיני-ישראלי ייבחנו באופן חופשי, רציני וביקורתי.

זוהי השנה ה-12 של כתב העת, אשר קיומו מעיד כי ניתן לעבוד יחד באווירה של כבוד הדדי, שיתוף פעולה והכרה, אפילו בנושאים הרגישים ורווי העימות ביותר.

על אף שהמצב הנוכחי מציב בפני כתב העת אתגר רציני, הן מבחינה פוליטית והן מבחינה כלכלית, אנחנו ממשיכים בהוצאתו לאור בהצלחה כיוזמה משותפת בניסיון להשיג את מטרותינו אלה.

תוכן העניינים

- ◀ דוהרים אחורה - עמ' 4
- ◀ אתגרים חדשים לשיתוף פעולה - עמ' 4
- ◀ האם נשים עושות את זה יותר טוב? - עמ' 5
- ◀ אסטרטגיות חדשות - עמ' 5
- ◀ דיאלוג אחרי אוסלו - עמ' 6
- ◀ מבט לאחור - עמ' 6
- ◀ הקולנוען מחמוד אלאתאר מדבר - עמ' 7

- ◀ העתיד של עם-לעם - עמ' 2
- ◀ כשאומרים עם-לעם למה מתכוונים? - עמ' 3

העתיד של עם-לעם

לי פרלמן ונדיה נאסר-נג'אב

לי פרלמן הוא מרצה וחוקר, העוסק בתכניות עם-לעם באוניברסיטת תל-אביב. ד"ר נדיה נאסר-נג'אב היא מומחית בפסיכולוגיה חברתית ובעלת דוקטורט העוסק בהערכת תכניות עם-לעם.

וישראלים מנועים מלהיכנס לפלסטין, נוצר גם מחסום פסיכולוגי עמוק של חוסר אמון בין שני הצדדים.

מכשולים חדשים-ישנים אלה מזכירים לרבים את שנות ה-70, בהן נאלצו פעילי "שלום עכשיו" למצוא דרכים יצירתיות כדי לפגוש את שותפיהם הפלסטינים. פעילות העם-לעם של שנות ה-90, אשר ניסתה להגיע לחלקים רחבים בשתי החברות, התמעטה מאוד. יחד עם זאת, מאמצים מתמשכים של פעילות הומניטארית, המכוונת בעיקר נגד הכיבוש הישראלי, ומפגשי "מסלול 2" נמשכו למרות הקשיים. חשוב גם לומר כי מרבית התורמים, שבחנו את הנושא מחדש, חידשו את תמיכתם בפעילויות עם-לעם.

לעם-לעם יש עדיין תפקיד משמעותי

גיליון זה עוסק במורכבות של התחום על ידי הצגת ההגדרות השונות של המונח "עם-לעם", המשקף את השניות המובלעת בתחום זה. האם הן מתייחסות למפגשים בין מדינות או בין יחידים? האם מדובר בניסיונות לשינוי חברתי-מבני או לבנייה בסיוע של מערכות יחסים?

המאמרים מתמקדים בנקודות המבט הישראליות, הפלסטיניות ובהיבטים נוספים של עם-לעם כיוזמה רשמית. וכן, בהערכות רטרופקטיביות על הצלחת המסגרות השונות של עם-לעם והלקחים שיש להפיק מהן. מאמרים אלה משקפים הנחה משותפת, כי ביוזמות עם-לעם היו בעיות וקשיים, ועם זאת, שלעם-לעם יש עדיין תפקיד משמעותי בטיפול במצב הנוכחי. הדעות המובאות בגיליון זה מכירות בצורך בתקשורת וגם באסטרטגיה מועילה יותר.

מאז אינתיפאדת אל-אקצה כמעט ולא היו מגעים בין המשתתפים הישראלים והפלסטינים. נראה כי המפגש בין פלסטינים לישראלים לא הצליח להשפיע באופן משמעותי על גישות המשתתפים הן במהלך והן מעבר לזמן המפגשים עצמם.

הערכה מחדש וחיפוש אחר אסטרטגיה

כשבחנו תחום פעילות זה הגענו לכמה הערכות דומות ולכמה הערכות שונות. יחד עם זאת, שנינו קידמנו בברכה את ההזדמנות לעבוד יחד כמתאמים לגיליון חשוב זה של ה-Palestine-Israel Journal על עתידו של עם-לעם. גיליון זה מספק הזדמנות נדירה וחשובה להערכה ביקורתית של הסיבות לחוסר הצלחתה של תוכנית עם-לעם להשיג את מטרותיה. הצורך בניתוח כזה אינו למטרת תרגול אינטלקטואלי מרוחק, ואף אינו מעשה של התאבלות משותפת. זהו ניסיון להערכה עצמית ולחיפוש אחר אסטרטגיה כדי ללמוד מניסיונם הרב של כל בעלי העניין.

אנחנו מקווים, כי העלאת שאלות קשות ורלוונטיות וקבלת תשובות כנות ומבוססות יאפשרו לכל הצדדים המעורבים לבחון את מידת הרלוונטיות הנוכחית של עם-לעם ולהימנע מהטעויות שגעשו בעבר. ובכך לאפשר את הצלחת הפעילות לבנייה ולעשייה של שלום בעתיד.

כרגע, ניצבות רוב הפעילויות המשותפות בפני המכשולים הקשים שהוצבו בין שתי החברות וגם בתוך פלסטין. נוסף לעובדה, שפרט למקרים בודדים, פלסטינים אינם יכולים להיכנס לישראל

המקורות המקומיים של תכנית ה"עם-לעם" היא בפעילות השלום החלוצית של שנות ה-70 וה-80. הפעילות, שהייתה מובנית בהסכמי אוסלו, אורגנה בחסותן של ממשלת ישראל והרשות הפלסטינית, וזכתה בתמיכה ובסיועה של הקהילה הבינלאומית. מטרתה הייתה ליצור קשרים בין החברה האזרחית הישראלית וזו הפלסטינית ברמה העממית, ובכך לצקת את היסודות לתרבות של שלום ודו-קיום. היוזמה לתוכנית עם-לעם נבעה מהרצון לקעקע את הסטריאוטיפים השליליים והדה-הומניזציה של החברה "האחרת", ולעודד אמפטיה, הכרה ופרסונליזציה של המטרות והצרכים של כל אחד מהצדדים.

ברור כי מאמצי עם-לעם לא הצליחו להשיג את מטרותיהם. התנסותנו המשותפת בתוכניות עם-לעם בעבר שיקפה חוסר התאמה ברור בין תפיסותיהם של הפלסטינים ושל הישראלים לגבי תוכניות אלה.

מה גם שהתמיכה הציבורית בשלום ובפתרון לא אלים של הסכסוך בשתי הקהילות הושפעה עמוקות מהצעדים שנקטו בשטח, אשר לא הצליחו למנוע את התפוררותו של תהליך השלום. המכשול העיקרי כבר בשלב הראשוני היה חוסר האמון: משתתפים ישראלים ביקשו שלא לקיים את המפגש הראשון בצד הפלסטיני. בעיה נוספת הייתה הקשיים בהם נתקלו המארגנים בהשגת אישורי המעבר לישראל למשתתפים הפלסטינים: מניעת האישורים מחלק המשתתפים הפלסטינים יצרה מתח והאפילה על הדיונים.

הצוות של ה-Palestine-Israel Journal

בעיתונות היומית. מספר רב של עותקים נשלח בדרך קבע למקבלי החלטות ומעצבי מדיניות מקומיים, למעצבי דעת קהל, לארגונים חברתיים ופוליטיים רלוונטיים, לגופים בינלאומיים ולתקשורת. ניתן להשיג את כתב העת באמצעות מינוי, בקניה בנקודות המכירה המקומיות ואצל מפיצים בחו"ל.

מייסדים
זיאד אבו-זייאד וויקטור ציגלמן
עורכים ראשיים
זיאד אבו-זייאד הלל שנקר
יועץ ראשי
ויקטור ציגלמן
עורכי משנה
ליילה דבדוב אבי הופמן
הפצה והפקה
נג'את חירבאווי

מערכת

דני רובינשטיין, גבי ברמקי, בועז עברון, וואליד סאלם, ארי ראט, זאהרה חאלידי, דניאל בר-טל, למיס עלאמי, גלית חסאן-רוקם, חאלד אבו-עאקר, גליה גולן, נאזמי ג'ובה, גרשון באסקין, ריאד מלקי, אדי קאופמן, עטא קאיימרי, בנג'מין פוגרונד, נאפז נזאל, שמחה בהירי, נאדיה נאסר-נג'אב, דן יעקובסון, ג'ומענה ג'עוני, דן לאון, חולוד דג'אני, יצחק שנל

על כתב העת עובד יחד צוות של פלסטינים וישראלים במשרד הממוקם במזרח ירושלים. כדי לוודא שעמדותיהם של שני הצדדים באות לידי ביטוי באופן שוויוני מעסיק כתב העת שני עורכים ראשיים ושני עורכי משנה, ישראלי ופלסטיני. גם המערכת, המורכבת מ-22 עיתונאים, אקדמאים ואינטלקטואלים, כוללת מספר שווה של ישראלים ופלסטינים. חברי המערכת נפגשים מדי שישה שבועות ונוטלים חלק פעיל בספקם הדרכה, הצעות ומשוב על תוכנו של כתב העת ופעילויותיו. מפגשים אלה מאפשרים לחברי המערכת הפלסטינים והישראלים לחזק את הקשרים ביניהם וליטול חלק בדיונים ובדיאלוג בלתי רשמי.

כתב העת מופק כרבעון. מחצית מכל גיליון (128 עמודים) מוקדשים לנושאים הקשורים לסכסוך הישראלי-פלסטיני וליחסים בין שני העמים. מגוון של מאמרים, הכתובים בידי מומחים פלסטינים, ישראלים ובינלאומיים, בוחנים את הנושא המרכזי מנקודות מבט שונות, ומספקים לקוראים ניתוח מעמיק של אותו נושא.

על הנושאים בהם עסקנו בהם עד כה נמנים:

מים, הסביבה, חינוך לשלום, זכויות אדם, תפקידה של התקשורת, זכות השיבה, זהויות לאומיות, נרטיבים קולקטיביים, התנהלות, הסטאטוס של ירושלים, דת ופוליטיקה, אחרי אוסלו: מבי סתום ואפשרויות, פליטים, תפקידים של הנשים והצעירים בסכסוך, השפעת של הסכסוך על בריאות הנפש, ביטחון אזרחי, תפקיד הקהילה הבינלאומית ודעת הקהל.

לפני כל גיליון מקיים כתב העת שולחן עגול, בו דנים אישים פלסטינים וישראלים בשאלות שמעלה אותו גיליון. לאחר צאתו לאור מקיים כתב העת דיון ציבורי, והקהל הרחב מוזמן ליטול בו חלק. הדיאלוג מתרחב מעבר לדפי כתב העת ויוצר ההזדמנויות ליצירת דיאלוג ישיר בין שני הצדדים. באתר האינטרנט החדש שלנו www.pij.org, ניתן לקרוא מאמרים נבחרים, עלון אלקטרוני דו-חודשי ומידע על תוכנם של גיליונות העבר ועל הכותבים בהם. כך מתאפשר לנו ליצור קשר עם קהלים רחבים יותר.

כתב העת מבקש להגיע לאוכלוסיה מכוונת ועם זאת מגוונת. על קוראינו נמנים אקדמאים, עיתונאים, אישים פוליטיים, מעצבי דעת קהל וקובעי מדיניות, דיפלומטים, מוסדות בינלאומיים וגם פעילי שטח וארגונים, סטודנטים ומתעניינים מהקהל הרחב, המבקשים להבין מה עומד מאחורי הכותרות

כשאנשים אומרים 'עם-לעם', למה הם מתכוונים?

ואביבית חי

עבדה כמנהלת פרויקט בקרן לשיתוף פעולה כלכלי תל-אביב. שתיהן עובדות על ספר, העוסק בפעילות הישראלית-פלסטינית של עם-לעם בשנות ה-90.

שירה הרצוג

היא בעלת טור ביומון הקנדי *The Globe and Mail* וסגנית נשיאת קרן כהאנוף.

מהו עם-לעם?

במובן מסוים תחום העם-לעם אינו ניתן להגדרה. אין בנמצא הגדרה אחת, המוסכמת על ידי כל הנוגעים בדבר | פוליטיקאים, פעילים, תורמים, חוקרים וכיו"ב. המונח "עם-לעם" הוזכר לראשונה, בספטמבר 1995 בהסכם הביניים הידוע כאוסלו 2. סעיף 8 יצר את תוכנית העם-לעם הרשמית, היחידה שזכתה בתמיכה נורווגית, ובהשתתפות ממשלתית ישראלית ושל דמויות מרכזיות ברשות הפלסטינית. בעקבות זאת, הפך המונח "עם-לעם" לשם הקוד לכל מאמצי שיתוף הפעולה של החברה האזרחית הישראלית והפלסטינית גם יחד.

"עם לעם" מוגדר על ידינו כפעילות אזרחית ישראלית-פלסטינית, המאופיינת על ידי מאמץ לקיים דיאלוג ושיתוף פעולה, שמטרתם אינה עסקית [למטרות רווח] או הומניטארית [מתן סיוע]. מה שהפך את הפעילות של "עם-לעם" לפעילות ייחודית לבניית שלום היה המתודולוגיה הראשונית של הפגשת ישראלים ופלסטינים בקשר ישיר של דיאלוג ושיתוף פעולה.

המטרות של עם-לעם

ניתן להבחין בשלוש מטרות של עם-לעם:

1. פעילות פוליטית משותפת: מטרה זו רואה בדיאלוג כלי פוליטי, שנועד לפעול נגד הכיבוש, לקדם את תהליך השלום ולמחות נגד נושאים כמו בניית התנחלויות, הריסת בתים וכיו"ב הפעילויות של מסלול 2 לתמיכה ולקידום פורמאלי של משא ומתן שייכים גם הם לקטגוריה זו.
2. פעילויות לשיתוף פעולה מקצועי: פעילויות אלה רואות בדיאלוג כלי בונה יכולות ורשתות, שעשוי להפחית את חוסר השוויון בין הצדדים, לתמוך במאמצי בניית האומה הפלסטינית וליצור קשרים מקצועיים עתידיים.
3. דיאלוג כחלק מתהליך פיוס של שלום: במסגרת זו השאלה היא, האם הדיאלוג לגיטימי רק כחלק מהמאבק הפלסטיני נגד הכיבוש, או שמא, אחרי אוסלו, יש להרחיב את ההגדרה של "דיאלוג לגיטימי" לנושאים נוספים ובכללם, בניית העם הפלסטיני, דמוקרטיה, פיוס ואי-אלימות.

ברור כי סיבת המעורבות הפלסטינית בעם-לעם הייתה האג'נדה הפוליטית המשותפת. המעורבות הישראלית לעומת זאת, נבעה כנראה, מן התוכנית האינדיבידואלית, הא-פוליטית שחשבה במונחים של "לאחר-הסכסוך". בסופו של דבר, תופעת העם-לעם פרחת בשנות אוסלו [בין ספטמבר 1993 לאוקטובר 2000] והניבה כ-500 פרויקטים, שיזמו כ-100 ארגונים על פי בסיס נתונים מעשי שהורכב בידי המחברות. הסכום הכולל שנתרם לפעילויות אלה על-ידי גופים ממשלתיים, קרנות ותורמים פרטיים מוערך ב-20-30 מיליון דולר. מאות אלפי ישראלים ופלסטינים נפגשו, קיימו דיאלוג ושתפו פעולה. אולם מספרן המוגבל של פעילויות העם-לעם שהתקיימו לא ענה על הצרכים, ולא חולל שינוי משמעותי של המציאות שנוצרה בעקבות הסכסוך.

יוהה קרהולה

לא ניתן לפתור סכסוכים נמשכים רק

על ידי חתימת הסכמים פוליטיים הדנים

בהיבטים הפורמליים

בספרות התיאורטית פותחו כמה מודלים לפתרון של סכסוכים נמשכים. התפיסה המקובלת היא כי בשל התמשכותם, מרכזיותם ועלותם לא ניתן לפתורם רק על ידי חתימת הסכמים פוליטיים העוסקים בהיבטים הפורמליים. משא ומתן פורמאלי הנו מרכזי בטיפול בהיבטים הפוליטיים והטכניים, שביחס אליהם יש להגיע להסכמה. יחד עם זאת, קיים צורך חשוב לא פחות בתהליך "טרנספורמטיבי" מקביל, שמטרתו לטפל במרכיבי הסכסוך תלויי הזהות העמוקים יותר, ולהפוך את הצד השני לשותף לגיטימי. חוקרים רבים, המנתחים את פתרונם של סכסוכים מתמשכים, מדגישים את הצורך לעסוק בהיבטים הפסיכו-חברתיים של הסכסוך. אלה כוללים דעות קדומות, פחד, דה-הומניזציה ודה-לגיטימציה של 'האחר' לצד ההתייחסות החיובית-קרבתית של כל צד ביחס לעצמו. ניסיונות טרנספורמטיביים שואפים לגבש ולשמר את דיפלומטיית המיקוח על ידי קידום ארבעת עקרונות השינוי של דינאל בר-טל ויונה טייכמן:

- * לגיטימציה: האמונה כי לקבוצה השנייה יש זכות קיום זהה לזכותה של "הקבוצה שלנו".
- * שוויוניות: התייחסות לאיב כשותף שווה ערך בניגוד לאמונה הרווחת של עליונות "הצד שלנו".
- * נבדלות: הכרה בהטרוגניות ובריבוי הפנים של הקבוצה השנייה.
- * פרסונליזציה: ראיית הצד השני לא כישות חסרת אישיות, אלא כישות המורכבת מפרטים בעלי מאפיינים אנושיים רגילים.

תהליכים אסטרטגיים לפתרון סכסוכים מתמשכים כוללים הן מרכיבי מיקוח והן מרכיבים טרנספורמטיביים. מרכיבים אלה באים לפתור לא רק את הסכסוך, אלא את מערכות היחסים האסימטריות שהסכסוך גורם להחלפתן. בעוד ממשלות אחראיות בעיקר למשא ומתן הפורמאלי, מוטלת עליהן אחריות נוספת לפעול באופן טרנספורמטיבי כדי לשנות את הסביבה הבלתי מאפשרת שנוצרה כתוצאה מהסכסוך. החברה האזרחית יכולה וצריכה גם היא לתרום לתהליך על ידי עידוד פעילויות טרנספורמטיביות "מלמטה כלפי מעלה".

[Grass roots]. ניתן לראות בעם-לעם מרכיב אחד במאמצים אלה.

הסכמי אוסלו של שנת 1993 היו המאמץ הישראלי-פלסטיני הרשמי הראשון לעסוק ישירות בפתרון הסכסוך המתמשך הזה. גורלן של פעילויות עם-לעם בשנות ה-90 היה תלוי אם כן, באסטרטגיה וביישום של המסגרת הכוללת של אוסלו.

תהליך אוסלו העמיד במבחן עמדות, אמונות וזהויות ארוכות שנים. באשר למשא ומתן - מסמך ההכרה ההדדית, שהתלווה להצהרת העקרונות של 1993, נועד להחליף את חוסר ההכרה ההדדית ארוכת השנים של שני הצדדים. בנוסף, הוא יצר תהליך האמור לפתור את בעיית יחסי המדוכאים-מדכאים. בשנת 1988, כאשר הארגון לשחרור פלסטין [אש"ף] קיבל את המצע של שתי מדינות לשני העמים, הגיבו חוגים רחבים מתוך הממסד הישראלי בצורה חיובית. האינתיפאדה הפלסטינית הראשונה קיבצה גם היא קבוצות חדשות של ישראלים ופלסטינים שעבדו על יזמות פוליטיות, הומניטאריות ותרבותיות. יזמות העם-לעם של שנות ה-90 היו אם כן, המשך ברור למאמצי הדיאלוג הקודמים. יחד עם זאת, היה בהן משום חידוש בגלל המסגרת החדשה שנוצרה על ידי תהליך אוסלו, אשר העניק לראשונה, מסגרת לגיטימית פורמאלית להכרה ההדדית בין שני הצדדים.

מסקנות מתוכנית העם-לעם שנתמכה בידי הנורווגים

ג'ון האנסן-באואר

ד"ר ג'ון האנסן באואר השתתף בתכנון תוכנית העם-לעם הישראלית-פלסטינית מצד הנורווגים, והיה מנהל התוכנית בין 1996 ל-2003

ג'ון האנסן-באואר היה האדריכל הנורווגי המרכזי של תוכנית העם-לעם הנורווגית ושימש כרכז התוכנית בין 1996 ל-2003. כעת הוא עובד במשרד החוץ הנורווגי. מאמרו מספק נקודת מבט נורווגית על תוכנית העם-לעם ומציג מסקנות שניתן להסיק מפרק זה של תהליך השלום.

ב-1995 נורווגיה התבקשה בידי הרשויות הפלסטיניות והישראליות לסייע בהתחלת תוכנית רשמית של עם-לעם שמטרתה: "חיזוק הדיאלוג והיחסים בין העמים, כמו גם הבאה לחשיפה גדולה יותר של שני הקהלים לתהליך השלום, מצבו הנוכחי ותוצאותיו החזויות." מקור התוכנית בראשית המשאים ומתנים החשאיים של אוסלו. מטרתו הייתה לאפשר צדדים מקבילים משני הצדדים להפגש בתנאים קבילים לאחר שהצדדים הסכימו על הכרה הדדית.

לאחר שנורווגיה צורפה כסייעת ותומכת של התוכנית החל בהלך רוח אופטימי הניסיון לעצב אותה. תוכנית זו עוצבה על בסיסן של שתי הנחות יסוד מרכזיות: האחת, שתהליך השלום יתקדם על פי מסמך הצהרת העקרונות, והשנייה, ששיתוף הפעולה בין הצדדים יוביל בסופו של דבר לסיום חיובי של הסכסוך. למרבה הצער, שתי הנחות היו שגויות.

הצוות המעצב שאף לגשר על הפערים שבין הרשויות רמות הדרג והנושאים והנוגות, לבין הקהל הרחב בשני הצדדים, בתקווה לגייס דעת קהל אוהדת לתהליך השלום. המפתח היה זיהויין של קבוצות מרכזיות שבהן היה לרכז את המאמצים על מנת להשפיע על מבנים חברתיים רחבים יותר.

בניית התוכנית החלה ברמת התפעול בספטמבר 1995, כאשר כל צד קבע "קבוצת תכנון" של ארגונים לא ממשלתיים, שחלקו ביניהם את משאביה של מזכירות נורווגית משותפת. קבוצות אלה אמורות היו לשמור על קשר אח עם השנייה ולפתור אי-הבנות. תוכנית זו באה בד בבד עם גל של אלימות בו ראש הממשלה הישראלי רבין נרצח ושמעון פרס פתח במתקפה צבאית על דרום לבנון. כתוצאה מכך, תוכנית עם-לעם עוכבה. על אף מאמצי הצוות, השינוי באווירה הפוליטית הישראלית הפחיתה את סיכויי הצלחתה של התוכנית.

התוכנית ניסתה להתאים את עצמה לתנאים הפוליטיים המשתנים במזרח התיכון. היא נעשתה "עממית" יותר, בסיועה לארגונים שהיו מעורבים

בפרוייקטים משותפים, ולבשה על עצמה צורה "תגובתית" יותר, במקום ליזום התערבות פעילה. בקשות לפרוייקטים הקשורים לתוכנית פורסמו בתקשורת הישראלית והפלסטינית, בהתרכזם בקבוצות קטנות שפעלו בתחומי התרבות, הדיאלוג, הנוער, התקשורת והסביבה.

במהלך השנים שחלפו, פרוייקטים אושרו וקטגוריות חדשות נוספו. עם זאת, עניין אישורי המעבר והגבלות התנועה על משתתפים פלסטינים היקשו על הצלחה מלאה. במהלך 1999 האקלים הפוליטי הלך ונעשה פחות אוהד, אך הנורווגים ביקשו למנוע עימות והמשיכו עם התוכנית. לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה בסוף 2000, המתחים הגיעו כמעט לנקודת רתיחה, ועל כן היה כמעט בלתי אפשרי להמשיך בפעילויות עם-לעם. עם בוא 2003, התוכנית נעצרה כליל.

לטענת הנורווגים, תוכניות העם-לעם שיושמו היו שונות מעיצובן המקורי, למרות עמידות המודל. התמוטטותו של תהליך אוסלו נחשב לסיבה העיקרית לכך שתוכניות העם-לעם לא פעלו כמתוכנן. למרות זאת, כמות האנשים שהתוכנית הגיעה אליהם הייתה משמעותית (הנתונים נמצאים במאמר המקורי).

מסקנות רבות נלמדו בהערכת תוכניות העם-לעם. בעיקרן, על תוכניות אלה להיות גמישות באופן מובנת כך שתאפשר התמודדות עם שינויים פוליטיים, שכן אירועים שכאלה משפיעים על התהליך בצורה משמעותית. בנוסף, ביישום

הפרוייקטים, הסכסוך היה נוכח בכל רגע, ויש לטפל בו בכל פגישה של שני הצדדים על ידי פעילות רלוונטית, וגם בסיוע יועצי התוכנית. בכל פרוייקט ניתן לראות את ההבדלים בין המשתתפים בו, והרקע של הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו מאפשר לצדדים להפגש כשווים. לקח נוסף הוא שכל משתתף בא לתוכנית עם מניעים, מטרות וציפיות שונות, אשר לעתים עשויים להיות בלתי מציאותיים. גם מחסומי שפה הקשו על הפרוייקטים. אחד מהאתגרים הגדולים ביותר, על אף מאמציהם של הנורווגים, היה חוסר הלגיטימציה, ועל היבט זה יש לדון בתוכניות עתידיות.

בראיה לאחור, נראה כי המודל הוא בר תוקף, אם ניקח בחשבון כמה שינויים הנובעים מהערכת התוכנית. מחקר נוסף של מודלים תיאורטיים עשוי להעניק הצעות לשינויי מודל ה"עם לעם", בכדי להגביר את סיכויי הצלחתו. יש לערב בתוכניות אלה מספר רב של אנשים ועל התוכנית להשפיע על קבוצות אוכלוסייה רבות ככל האפשר. מקומן הטוב ביותר של יוזמות מסוג זה הוא בשלבים האחרונים של פתרון הסכסוכים. מסקנתו של האנסן-באואר היא שתוכניות העם-לעם לא עמדו בציפיות מכיוון שבד-בבד עם התקדמותה של התוכנית באה התרסקותו של תהליך אוסלו, דבר שהקשה על הגשמת מטרות התוכנית. על אף סיכויי הצלחה של המודל, הקבוצות המעורבות בסכסוך היו חסרות יכולת להגשים את הסיכויים להשגת שלום.

וועדת שיתוף הפעולה: אתגרים חדשים

אליאס זנבירי

אליאס זנבירי משמש כמנכ"ל קואליציית השלום הפלסטינית/יוזמת ז'נווה

אליאס זנבירי, חבר בוועדת שיתוף הפעולה (SCC), מנכ"ל קואליציית השלום הפלסטינית/יוזמת ז'נווה, ועיתונאי וותיק, כותב במאמרו על האתגרים החדשים העומדים בפני ה-SCC ותהליך השלום באופן כללי, לאור ההתפתחויות החד-צדדיות האחרונות.

על אף שמר זנבירי מאמין שעלייתו של חמאס לשלטון מקורה בקמפיין הכולל שניהל הפת"ח, המצב החדש שנוצר ברשות הפלסטינית הוא קריטי וישפיע על תהליך השלום. אש"ף עדיין אחראי למשא ומתן עם ישראל, ולכן הנשיא

עבאס הבהיר כי בכוונתו להמשיך במשא ומתן באופן אישי.

ועם זאת, עדיין לא ברור האם המשא ומתן יוכל להמשיך, כפי שניתן להבין לאור גישתה החד-צדדית הנוכחית של ישראל. חוסר הצלחתה של ה-SCC היא הוכחה לקיומה של מדיניות זו. עמדתו המתונה של הנשיא עבאס נחלשה בעקבות חד-צדדיות זו, ופלסטינים הצביעו לחמאס כעונש על מה שנראה להם כחוסר יכולתו של הפת"ח לייצר הצלחות של ממש.

זנבירי מתאר את ה-SCC (שהיה תוצר של הסכמי אוסלו) כארגון שמטרתו הייתה לספק את האמצעים לשיתוף פעולה בתוכניות בתחומים: איכות הסביבה, כלכלה, מים, תקלואות וחינוך. כך, ברוח שיתוף הפעולה היה צריך לייצר עמידות ופרוייקטים מועילים לשני הצדדים.

אחרי השיחות ב-2005 בין שרון לעבאס בשארם א-שייח', בהם הושגה הבנה על נסיגת ישראל

לבגולות שלפני ספטמבר 2000, כמו גם נושאים כלכליים ולוגיסטיים אחרים, נראה כי עבאס התייחס להתפתחות זו ברצינות רבה. הוא ביקש מה-SCC ומהשר דאז חסאן עספור לפעול על פי ההחלטות שהתקבלו על מנת ליצור בסיס חזק שיאפשר את קיומם של פרוייקטים נוספים המתבססים על שיתוף פעולה. הצד הישראלי חסך במאמצים שכאלה ליישום ההסכם, ובמקום זאת נקט במדיניות חד-צדדית. בתגובה לכך, כוחות פלסטיניים קיצוניים החמירו את התקפותיהם על ישראל, ובכך בעצם ערערו את שלטונו של עבאס.

בתקופה בה רוב ערוצי התקשורת בין פלגים ישראלים ופלסטיניים נסגרו, ייצג ה-SCC את אותם ערוצי תקשורת. עם זאת, בהיות ה-SCC תוצר של הסכם אוסלו, יציבותו מוטלת בספק בידי הממשלה הישראלית ומדיניותה החד-צדדית. המשך בניית החומה, המחסומים הצבאיים והפיכת האיזון הדמוגרפי של ירושלים | כל אלה מהווים מכשולים בפני הפעלתה מחדש של ה-SCC.

אווירה זו של מדיניות חד-צדדית, מנוגדת לפגישות משותפות ומעקרות את הפרוייקט מתוכנו. זנבירי מבהיר את עמדתו כי כל עוד ישראל מתמידה במדיניותה החד-צדדית, עבודתם של חברי ה-SCC היא כמעט בלתי אפשרית. כל עוד תמשכנה התפתחויות שכאלה, לא ניתן לצפות מהפלסטינים להגיב באופן חיובי לפרוייקטים משותפים. למרות שמדיניות חד-צדדית זו ממשיכה, יש לשכנע חברים בממשלת ישראל שמדיניות זו היא הרסנית לתהליך השלום. על משא ומתן ושותפות לשוב ולהתקיים בין מנהיגי שתי הממשלות. על פי נסיונו של המחבר, רק על ידי משא ומתן יוכל ה-SCC להוציא לפועל את שיתוף הפעולה, שהיא מטרתו. על כל צד להוכיח לשני את מחויבותו למשא ומתן על מנת לקרב את המצב לפתרון צודק וארוך טווח.

פעילויות עם-לעם של נשים: האם אנחנו עושות את זה טוב יותר?

גליה גולן זזהירה כמאל

פרופ' גליה גולן היא מרצה במרכז לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה במרכז הבין-תחומי, הרצליה. זזהירה כמאל היא שרה לשעבר לענייני נשים ברשות הפלסטינית

שהשתתפו בצוותי המשא ומתן של אש"ף. ואיש אינו מצפה כי המפגשים ביניהן יפתרו את הסכסוך גם אם נסחו הצעות המוסכמות על שני הצדדים. יחד עם זאת, אחת ממטרות הדילוג בין עם-לעם היא להמיר את הדמוניזציה והדה-הומניזציה של "האויב" בהבנת המגבלות והאינטרסים של "האחר", בתקווה כי תסלול את הדרך לפיוס ולפתרון הסכסוך.

לאור כל אלה ניתן אולי, לסכם כי פגישות עם-לעם על טהרת הנשים יעילות יותר מפגישות מעורבות, ועשויות לשמש כמודל עבור שני המגדרים. יתכן כי יהיה זה נכון יותר לאמץ את

ההיבטים החיוביים של "הגישה הנשית", כמו בנייה עממית רחבה (Grass roots) [של תהליך השלום, בשונה מ"הנחתה מלמעלה" על ידי אליטות ממסדיות גבריות.

ההבדל נובע כנראה, מהעובדה שהנשים הישראליות רחוקות יותר ממרכז המפה הפוליטית, ולמעשה שוליות יותר מבחינת מעמדן החברתי, ועל כן מודאגות פחות לגבי ההשלכות.

הבדלים בין גברים לנשים

נשים מודאגות במיוחד מגרמת סבל: גילויי אלימות, אובדן חיים ופגיעה בזכויות אדם, בעוד הגברים נוטים להתבטא במונחים פורמאליים, פרגמטיים ולא הומניטאריים. גם נושא הפיוס מוזכר לעתים קרובות יותר בקבוצות על טהרת הנשים מאשר בקבוצות המעורבות.

הבדלים אלה, המשפיעים על סדר היום ואופיין של ההצעות לשלום, עשויים לנבוע מהעובדה, שהגברים תופסים עצמם כמנהיגים הנושאים ונותנים, ועוסקים בנושאים המחייבים פרספקטיבה רחבה, בעוד הנשים עוסקות בבעיות היומיומיות הנובעות מהצורך לספק את צרכי המשפחה. הדבר דומה לתפיסות השונות של שני המינים לגבי נושאי ביטחון: הגברים חושבים על ביטחון במונחים של מערכות נשק, שטחים, גבולות וכוח. נשים תופסות ביטחון במונחים של קורת גג, אוכל על השולחן, לבוש וחינוך לילדיהן. כלומר, ביטחון ורווחה במישור האישי.

ברור כי הנשים משני הצדדים מודעות היטב לעובדה, שהן אינן הנושאות והנותנות בסכסוך, ואין להן את ההשפעה שיש לגברים (למרות שבמקרים מסוימים היו נשים פלסטיניות

בישראל כמו בפלסטין נשים פעילות יותר בארגונים לא ממשלתיים ובגופים פוליטיים חוץ-פרלמנטאריים ופחות בפוליטיקה המפלגתית. אחת הסיבות היא ששתי החברות נשלטות בידי גברים, והדרכים בתחום הפוליטי-פורמאלי חסומות בפני נשים. ניתן אם כן לראות, כי בפעילויות עם-לעם עממיות עולה מספר הנשים על מספר הגברים, אם כי לא בהכרח בעבודת דילוג ובהחלט לא בפעילויות בלתי ממשלתיות או בלתי רשמיות. למעשה, לעתים נדירות רואים נשים בפורומים של שלב הדיונים השני. פעילויות אלה מאורגנות בדרך כלל, על ידי הגברים, ומשתתפיהן רואים בהן שלב מתקדם לקראת משא ומתן או קביעת מדיניות רשמית - מרחב ממנו מודרות הנשים בדרך קבע.

בעקבות זאת מתקדמות רוב הנשים - בין אם מבחירה ובין אם מכרח - במפגשים המיועדים לנשים בלבד, ולא בפעילויות המעורבות של עם-לעם.

מדוע נשים מעדיפות נשים

מבט על מה שקורה לנשים בקבוצות מעורבות עשוי להסביר את העדפתן של נשים רבות לפעול בקבוצות של נשים בלבד. כמשתתפות במגוון פעילויות דילוג ודיוני השלב השני זה יותר מעשרים שנה, הבחנותינו הן שבקבוצות מעורבות הנטייה היא להתעלם מנשים. לא מזמינים אותן להשתתף בתכנון או קביעת מטרות הפגישות, בעיקר לא של השלב השני. יתירה מזאת, גם אם הוזמנו לקבוצה מעורבת, לא רואים בהן משתתפות פעילות.

יתכן שההבדל הבולט ביותר בין נשים וגברים מתבטא בהבעת רגשות והבאת סיפורים אישיים בפתיחת דילוג בין נשים ואפילו במפגשי השלב השני, לעומת ההתנהגות "הגברית" בקבוצות על טהרת הגברים או בקבוצות המעורבות, הנוטה לעימותים ולהטחת האשמות. ניסיון המשותף של נשים החיות בחברות גבריות-פטריארכאליות יכול אם כן, לסייע בשבירת המחסומים ההדדיים. היא השוני התרבותי /או המעמדי אשר יהא | נשים כנשים חוות סוג מסוים של דיכוי ואפליה מגדרית. ותחושת חוסר הצדק עשויה להניען לפעילות משותפת.

יחד עם זאת, ההתניה החברתית, המעודדת נשים להימנע מעימותים, גורמת להן לדבוק בנושאים מוסכמים ולוותר על נושאים שנויים במחלוקת.

פגיעות ומיליטנטיות

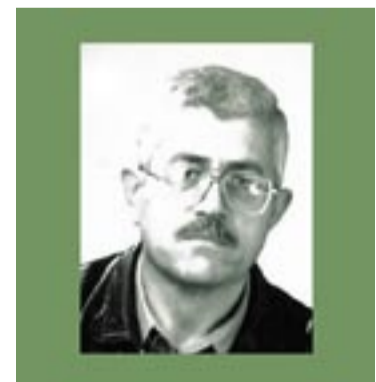
שוני אחד שהתגלה בין הנשים הפלסטיניות והישראליות הוא סוג של פגיעות של הנשים הפלסטיניות, הגורם למיליטנטיות מסוימת. יתכן שכתוצאה ממצבן העדין במישור הפוליטי הפלסטיני, הן אינן רוצות להיראות "רוכות" או פשרניות יותר מהגברים המנהיגים את החברה הפלסטינית.

אחת המשתתפות הפלסטינית אמרה בשיחה פרטית, כי נראה שהנשים הפלסטיניות זקוקות להסכמתה של קבוצתן לעומת הגברים הפלסטינים הפועלים באופן אינדיבידואלי ונועד יותר. התנהגותן של הנשים הישראליות היה שונה מזו של שותפותיהן הפלסטיניות.

שיתוף פעולה בין החברה האזרחית הישראלית והפלסטינית:

הקשר חדש, אסטרטגיות חדשות

ואליד סאלם

ד"ר וואליד סאלם, מנהל המשרד הירושלמי של ארגון "פנורמה", נוגע במאמרו בטענות הישראליות והפלסטיניות גם יחד על המחסור ב"פרטנר" למשא ומתן, ובמקומה של החברה האזרחית בתוך מסגרת זו.

היחסים בין החברות האזרחיות בשני צדי הסכסוך אינן רבות בידי ההתפתחויות האחרונות בממשלות הישראליות והפלסטיניות. האיומים החדשים על שיתוף הפעולה כוללים כמה מכשולים נוכחיים: איסורי מעבר בין עזה לגדה המערבית, חומת הפרדה והמחסומים. הכנסתם של מכשולים אלה, יחד עם האלימות הגוברת, אלימות שכנגד והרחבת ההתנחלויות אינה מוסיפה תקווה לשני הצדדים. פתרון שתי המדינות אינו נראה קרוב יותר, וקיומו של בטחון אישי באזור כולו נמצא בסכנה. לאחרונה, השפעתן של תנועות אזרחיות לשלום ולפתרון סכסוכים קטנה מסיבות שונות. תנועות אלה לא שינו את הטקטיקות

שלהן לאור ההתפתחויות במדיניות ההפרדה החדשה. אחת מכשלונותיהם היא בחוסר היכולת לערב אנשים מקבוצות דתיות ממוצעות בדילוג מתאים ומשמעותיים. יכולות התקשורת שלהם עם הציבור הן בלתי מספיקות, ועל כן יש לשנותן לכיוון "עממי" יותר שבו עמדותיהם של הכל זוכות לכבוד ללא קשר לבסיס שמהן הן נשאבות. ד"ר סאלם מציע שברגע שארגוני החברה האזרחית ילמדו כיצד לפנות לתת-הקבוצות בחברתם, הם יתרכזו בשאלות הקשורות לשימור פתרון שתי המדינות, שלום ובטחונם של שתי האוכלוסיות, דמוקרטיזציה, מודרניזציה וההתנתקות. נושאים נוספים שעל החברה האזרחית לטפל בהם הם קידום של

Track-two negotiations, הגעה הן לעמדות המרכז והן הממשלה, קידום פרויקטים משותפים בלתי-אלימים, והפיצול בפעילות השמאל. ד"ר סאלם מאמין שיש לדחות את הפיוס בין העמים בכדי לקבוע את קידום פתרון שתי המדינות כעדיפות העליונה. בתוך עדיפות זו, על שני השלבים לכלול את ויתורה של ישראל על תוכנית ההתנחלות, ואחריה ויתור על הכיבוש. באותו הזמן, על החמאס לנוע לכיוון של מתינות. כל זה ניתן להגשמה רק בעזרת מעורבותה של החברה האזרחית.

דיאלוג אחרי אוסלו: הערכה

נאדיה נאסר נג'אב

ד"ר נדיה נאסר-נג'אב היא מומחית בנושאים של פתרון סכסוכים וחינוך לשלום

במאמרה הבוחן את תוכניות העם-לעם ופעילויותיהן שהופעלו בידי גופים פלסטיניים וישראלים, ד"ר נאדיה נאסר נג'אב מציגה הערכה של יעילות התוכניות וניתוח של הבעיות המרכזיות בהפעלתן.

תחילה, תוכניות משותפות שכללו הן נציגים ישראלים והן פלסטינים חוו חוסר סימטריה באפשרויותיו של כל צד בכל הקשור למאמצי התיאום. לארגונים ישראלים היו תשתיות ומימון טובים יותר ביחס לאלה של הפלסטיניים, אשר, כתוצאה מהכיבוש, היו יותר מעוטי משאבים והכשרה. באורח בלתי נמנע, מצב זה יצר יחסי כוח בלתי שוויוניים בתוכניות העם-לעם שהוקמו. ד"ר נאסר-נג'אב ממשיכה ומדגישה את המכשול הגיאוגרפי שהוטל על המשתתפים הפלסטיניים בהגבלת תנועתם לירושלים וליעדים אחרים בישראל. גם השתתפותם של פלסטינים בפעולות עם-לעם בעזה או בגדה המערבית הוגבלה בידי המחסומים הפנימיים שישראל הטילה בתוך ובין השטחים הכבושים. מגבלה נוספת שמתוארת בידי ד"ר נאסר-נג'אב היא חוסר ההתאמה, בלשון המעטה, בין מטרותיהן של הארגונים הפלסטינים לאלה של שותפיהם הישראלים. ארגונים פלסטיניים תלויים במקורות המימון שלהם ועל כן עליהם לשמור על התאמת תוכניותיהם למטרותיהם של הגופים התורמים. מבט על הארגונים הישראלים יגלה סדר יום פוליטי בעיקרו,

במקום נושאים חברתיים או תרבותיים. ישראלים רבים ראו בשותפיהם הפלסטינים כבלתי מוכנים להתפשר או להתרכז בעתיד במקום בעוללות העבר. על אף שרבים למדו לתמוך בעמדות הפלסטינים, ברמה מסוימת הם גם האשימו אותם על מצבם הנוכחי, כתוצאה ממדיניות הטרור שלהם. באופן כללי, גישתם כלפי התוכנית הייתה שעליה להביט יותר לעתיד מאשר לעבר.

בלוקחה בחשבון את האתגרים העומדים בדרך של תוכניות העם-לעם להצלחה, ד"ר נאסר-נג'אב מסכמת שהקשיים והמכשולים נמצאים בחוסר האיזון בין תפיסותיהם וגישותיהם של שני הצדדים ביחס לתוכנית. המטרות המגוונות שהם הביאו לתוכנית השפיעו על האופנים שבהם שני הצדדים פעלו זה עם זה, וגרמו לקשיים נוספים. כהצעה אחרונה, המחברת מציעה לחקור עוד את האינטראקציה בין קבוצות מסטטוסים גבוהים ונמוכים יותר, על מנת להמנע מסיבוכים נוספים מסוג זה בתוכניות עתידיות.

המבקש לדחוף את תהליך אוסלו כמסלול המוביל לשלום. מטרותיהן הנבדלות של שני הצדדים מובילים גם להמשך התערבותם המזיקה של התורמים על מטרותיהם. הגופים התורמים עשויים להיות חסרי ידע או מגע לצרכים העדכניים של תוכניות העם-לעם. בעקבות זאת, לעתים קרובות התרומות הלכו למקומות הלא נכונים, או ניתנו בקלות רבה יותר לצד הישראלי מאשר לפלסטיני, בהאשמת האחרונים בשחיתות או בשימוש לא נכון בכספים. נטייה זו מורה בבירור על דעות קדומות וחוסר אמון של התורמים כלפי המשתתפים הפלסטיניים. לכן הן פלסטינים והן ישראלים המעורבים בפרוייקט מאמינים שתנאי המימון מהווים מכשול גדול בדרך להגשמת תוכניות העם-לעם.

שינויי מקרו בתהליך כולו משפיעים גם הם על תוכניות העם-לעם הפועלות. ככל שהמשיך הכיבוש והתנאים בהם חיים הפלסטינים הורעו, כן נפגם רצונו של צד זה להשתתף בדיאלוג. הצד הישראלי, מאידך, ראה בתוכניות אלה כאמצעי שיתופי שמטרתו יצירת מערכות יחסים בעת של שלום.

גישותיהם של שני הצדדים לנושא תוכניות העם-לעם הם היבט חשוב בהערכת התוכניות. נדמה כי הפלסטינים רואים את התוכנית כדרך לקדם את מטרותיהם על ידי השפעה על דעת הקהל הישראלית, ובכך להביא לקידום הלגיטימציה של המאבק הפלסטיני נגד הכיבוש. עם זאת, מטרות אלה התקיימו עוד לפני הסכם אוסלו, ועל כן לא השתנו עם תחילת תוכניות העם-לעם. נדמה גם כי הם חששו משותפיהם הישראלים בתוכנית, ואת תשומת הלב התקשורתית לתוכניות כתוכניות "משותפות" הם ביקרו כתעמולתית. בצד הפלסטיני רווחו מחסור במשאבים מספקים והערכות על עמדותיהן המוטות של התורמים.

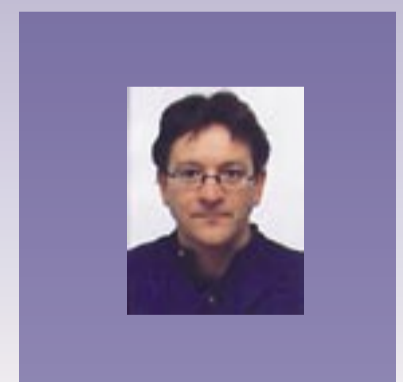
הגישה הישראלית כלפי התוכנית ביקשה להפוך את התהליך לפוליטי פחות, ואישי ומקצועי יותר, ולא להתמקד בענייני הסכסוך מן העבר. הם היו בלתי מרוצים מרצון הפלסטינים להדגיש נושאים פוליטיים

כנס ארגוני שלום ישראלים ופלסטינים בספרד, ביזמת מרכז פרס לשלום

במבט לאחור: הערכה של פעילויות עם-לעם

רון פונדק

ד"ר רון פונדק הוא המנכ"ל של מרכז פרס לשלום ומהארכיטקטים של הסכם אוסלו

ד"ר רון פונדק, מנכ"ל מרכז פרס לשלום, עושה הערכה של תוכניות העם-לעם במבט לאחור תוך כדי שהוא שואל מה יכול היה להיות טוב יותר. הוא מתחיל את הערכתו בדיון על תהליך השלום

פעולה בתחום התרבות, התקשורת, החינוך, הספורט ובתוכניות לנוער. כעת, יותר מ-10 שנים לאחר חתימת ההסכם, ניתן לסכם שסעיף 6 הוא מסמך ריק מתוכן. בהסבירו את כישלון התוכנית, ד"ר פונדק קובע כי על לה לחברה האזרחית להשאיר את יישום תוכנית העם-לעם לדיפלומטים ופוליטיקאים. בצורה כזו, חברי הציבור המעוניינים בכנות בהצלחת תוכנית כאלה יהיו אחרים על תכנית זו.

החברה האזרחית צריכה להוות תמריץ לקידום תוכניות עם-לעם. בדרך לפתרון המיוחל של הסכסוך, בו יתקיימו שתי מדינות בבטחון ובפיוס, לחברה האזרחית ניתנת ההזדמנות להוות מודל ליצירת תוכניות עם-לעם ארוכות טווח ולהתמדתן.

אשר שאף ליצור אמפתיה, שיתוף פעולה והבנה בין ישראלים לפלסטינים.

ד"ר פונדק מאמין כי תהליך השלום נכשל עקב חוסר יכולתו לבנות את יסודות אלה באופן מספק ולתאם ביניהם באופן מוצלח. עמוד היסוד שלקה בחסר הגדול ביותר היה זה של תוכניות העם-לעם, בשל כשלון של ממשלות שני הצדדים לקדם היבט זה של תהליך השלום. ניתן לראות כשלון זה באופן בולט בפרק הנפרד של הסכם הביניים שנחתם ב-1995, סעיף 6, הנקרא "פרוטוקול על תוכניות שיתוף פעולה ישראליות-פלסטיניות". הן הציבור והן המפלגות שסכמו על סעיף 6 מיהרו להתעלם ממנו.

מבט מקרוב על הסעיפים הכלולים בו מגלה ניסיונות שאפתניים ובלתי מוגשמים של שיתוף

בכללותו, שממנו תוכניות ה"עם-לעם" הוא אך אחד מבין ארבעה אבני יסוד. על מנת להגיע להסכם שלום, על ארבעת היסודות הללו להצליח ולהיות מתואמות זו עם זו.

היסוד הראשון הוא ההסכם הפוליטי, אשר מספק לגיטימציה והכרה לשני הצדדים. היסוד השני מכונה "המימד הבטחוני", אשר מספק לקבוצות וליחידים תחושה של קיום בתוך המימדים הרגשיים של התהליך. יחסים כלכליים ומסחריים מהווים את היסוד השלישי. היבטים כלכליים ומסחריים אלה יוצרים יחסי מסחר מועילים לשני הצדדים אשר מספקים מימד חדש לדיפלומטיה תוך כדי התנהלות משותפת יומית ברמה המוסדית והאישית. קשרים אלה מובילים ליסוד הרביעי | "עם-לעם". עם לעם הוא תהליך של הומניזציה

שיחה עם הקולנוען מוחמד אלאתאר

הלל שנקר | הלל שנקר הוא עורך-שותף של ה-Palestine-Israel Journal

הפעם הראשונה בה פגש ביהודים הייתה כאשר הגיע לשיקגו בארה"ב. הקשיים עם רשויות ההגירה גרמו לו להבין שהוא זקוק לעזרתו של עורך דין. אמרו לו שעורך הדין לענייני הגירה הטוב ביותר הוא יהודי. כעבור יומיים פגש אותו. בדרך כלל, נהג לומר כי בא מירדן, אבל הפעם החליט לומר: "אני מפלסטין, למרות שאתה קורא לה ישראל". תשובתו של עורך הדין הייתה: "מעולם לא שמעתי עליה". הוא חשב שלא יוכל להיעזר בו. אבל אז אמר לו עורך הדין משהו בערבית והתברר שהוא ישראלי. אז הזמין עורך הדין ארבעה עורכי דין נוספים להיוועץ בהם - כולם היו יהודים. "תמיד שמעתי שליהודים אפים ארוכים. אבל כשהסתכלתי סביבי נוכחתי שהאף שלי היה הגדול ביותר בחדר".

"מהר מאוד הבנתי שהיהודים הם כמו כולם. אם זה כל מה שאני יודע עליהם, מה הם יודעים עלי? כדי לעשות שלום עם אויבך עליך להיאבק בסטריאוטיפים שלך, ומוטב מוקדם מאשר מאוחר".

פלסטינאי מגן על עצי הזית שלו

שימוש בקולנוע ככלי להבנה הדדית

בעקבות כל אלה החליט אלאתאר להקדיש את חייו לניסיון להביא להבנה טובה יותר בין שני העמים, ולהפוך את הקולנוע לכלי בו ישתמש למטרה זו: "הזיכרון הוויזואלי שלנו עולה פי 400 מיכולתנו לזכור חומר כתוב" | אומר אלאתאר.

"אני גם רוצה שהישראלים בפרט והיהודים בכלל ידעו מה קורה בחברון. כיצד מתנהגים המתנחלים כלפי הפלסטינים במקום. חייל אחד אמר לי שהוא לא רוצה להופיע בסרט. הוא גם לא רוצה להיות בחברון. הוא מעדיף לבלות עם חברתו בחוף תל אביב. מאוחר יותר אמר לי ראש עיריית חברון, כי לא תהיה לו שום בעיה להרשות ליהודים דתיים להמשיך לחיות בחברון - במדינה פלסטינית".

הפרויקט הבא של אלאתאר הוא לגייס כספים לסרט שיספר את סיפורו של העם היהודי לציבור הערבי בשפה הערבית. הסרט יכיל את מגוון הקולות של הציבור היהודי, החל מאביגדור ליברמן מימין ועד ליוסי שריד משמאל. "יש עדיין, כל כך הרבה דברים שהפלסטינים והיהודים אינם יודעים אלה על אלה", הוא אומר. "אתה יכול לדמיין 200,000 ניצולי שואה פוגשים 200,000 פליטים בגשר אלנבי?"

העיקרי לשלום. אני רוצה שאנשים ידעו, כי מתוך 600 מחסומים, רק 24 מחסומים מפרידים בינו לבין ישראל. כל המחסומים האחרים מפרידים בין פלסטין לפלסטינים, והם מצויים שם כדי להגן על המתנחלים". המשוואה פשוטה - אין התנחלויות, אין מחסומים. "על פי הסקרים, לרוב הישראלים אין עניין בפרויקט היקר מאוד הקרוי התנחלויות. אז למה ממשיכים לבנותן ולהעניק להן תמיכה כלכלית?"

שימוש בקולנוע מהזרם המרכזי

"החלטתי שרבים מהרעיונות בסרט לא יוצגו על ידי שמאלנים ישראלים 'קיצוניים' אלא על ידי ישראלים מן הזרם המרכזי, כמו העיתונאי המוערך מעיתון 'הארץ', עקיבא אלדר, המומחה למעקב אחר ההתנחלויות,

דרור אטקס, ואפילו המתנחלת מיכל". בסרט מופיעים גם דוברים פלסטינים רוטים כמו השר לשעבר

מן הרשות הפלסטינית, ר?סאן אל-ח'טיב, והעיתונאי סמעאן חורי.

"הקושי העיקרי בגילוי העובדות הוא, שרוב התקציבים המוקצים להתנחלויות מוחבאים בתקציבי משרדי הממשלה" ציין אלאתאר והוסיף, כי מוסף 'הארץ' העוסק במחיר ההתנחלויות, היה מוצלח מאוד.

לא היה קל לעשות את הסרט. הוא פחד לאבד את אחד מאנשי צוותו בהתפרצות האלימה שאירעה בחברון, כאשר צילם כמה מתנחלים חמושים. כאשר ביקש לצלם את המתנחלים בקריית-ארבע הבין, כי אם יציג בפניהם את דרכו האמריקאי עם שמו "מוחמד", לא יגיע רחוק. בהבזק יצירתי קשר למכונתו סרט כתום שהפך לזכרון שלו. איש לא עצר אותו.

"כדי לעשות שלום עם אויבך, עליך להילחם בעצמך"

כפליט פלסטיני שחי בירדן הייתה למוחמד אלאתאר ילדות קשה. הוא זוכר כיצד נהג לצפות בטלוויזיה הישראלית, בייחוד בסרטים המצריים של צהרי שישי, תוך שהוא מגניב מבטים בנשים הישראליות הסקסיות שלבשו ביקיני, מה שלא היה בדיוק לטעמה של אמו... כאשר צפה במסיבת עיתונאים, שהתקיימה במלון "המלך דויד" בהשתתפותו של משה דיין, חשב: אני יודע מיהו המלך חוסיין, אבל מיהו לעזאזל, המלך דויד?"

"הקולנוענים הפלסטינים מגלים בגרות רבה יותר", אומר הקולנוען הפלסטיני, מוחמד אלאתאר. נפגשנו במלון אמריקן קולוני במזרח ירושלים לאחר הקרנת הבכורה של סרטו הדוקומנטרי החדש "קיר הברזל". הסרט הוקרן בתיאטרון הפלסטיני אל-חכואתי בפני קהל פלסטיני, ישראלי ובינלאומי אוהד מאוד. "אינני מתייחס רק להיבט הקולנועי הטכני, אלא למכונתו של הקהל להתמודד עם נושאים רציניים וקשים לעיכול".

מוחמד אלאתאר

"קיר הברזל" עוסק בהתנחלויות הישראליות בשטחים הכבושים ובהשפעתן על הפיתרון של שתי מדינות לשני העמים. הכותרת לקוחה מתוך התיאוריה של המנהיג הרוויזיוניסטי זאב ז'בוטינסקי בדבר הצורך ליצור "קיר ברזל" בין ערבים ליהודים.

"רוב הפלסטינים שראו את הסרט ביקרו אותי על השימוש במתנחלת מיכל", אומר אלאתאר. "לדעתי היא מייצגת 80 אחוז מהמתנחלים החיים בהתנחלויות מסיבות כלכליות בלבד. מרביתם היו שמחים לעזוב את ההתנחלויות לו הציעו להם פתרונות דיור אחרים באותן עלויות בתוך ישראל. אני רוצה שאנשים ידעו זאת. בסופו של יום, כל אחד מאתנו צריך להיכנס לנעלי האחר ולהבין איך הוא רואה את הדברים כדי שנוכל לחפש פיתרון".

להראות את החיים כהווייתם

"יכולתי להמשיך לחיות חיים נוחים באמריקה", אומר אלאתאר "אבל חשתי, שאני חייב לשוב לפלסטין כדי להציג את החיים כהווייתם ולנסות לקדם פיתרון. בסרטי אני מנסה לשקף את המציאות בשטח ולהציג את ההתנחלויות כמכשול

PALESTINE-ISRAEL Journal of Politics, Economics and Culture

Prices for a One-Year Subscription (includes postage and handling)

	Europe*	Palestine/Israel	USA & Others*
Individuals	€ 45	NIS 100	\$50
Institutions	€ 55	NIS 120	\$60
Students/Seniors	€ 35	NIS 80	\$40

* Please make your payment in your country's currency.

Back issues available: (price per copy: outside region \$10; locally 30 NIS) Peace Economics; Education; Autonomy or Statehood?; The Road Ahead: Final Status Negotiations; Children of the Conflict; The Struggle for Land; Towards Statehood; Peace Economics Revisited; Settlements or Peace/Intifada; Jerusalem; Education in Times of Conflict; Post Oslo: Impasse and Options; Right of Return; Separation or Conciliation; Narratives of 1948, Violence and its Alternatives, Media and the Second Intifada, Human Rights Now, Two Traumatized Societies, A Quest for Peace and Security, The International Community and the Conflict, Yasser Arafat/Public Opinion, Civil Society, Anti-Semitism & Islamophobia.

- ___ **YES!** I would like to subscribe to the **Palestine-Israel Journal** for one year.
 ___ **YES!** I would like to take advantage of the special offer and subscribe for two years with 25% off the price of the second year.
 ___ **YES!** As a supporter of the Journal, I wish to enclose a donation of _____.

Name _____ Profession _____

Institution _____ Address _____

Postal Code _____

Country _____ E-mail _____ Date _____

How did you hear about us? _____

Enclosed cheque (all currencies)/international money order # _____

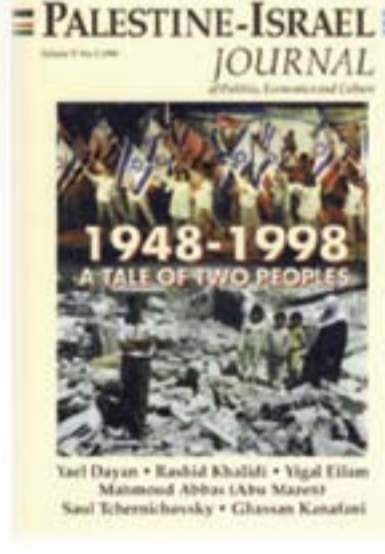
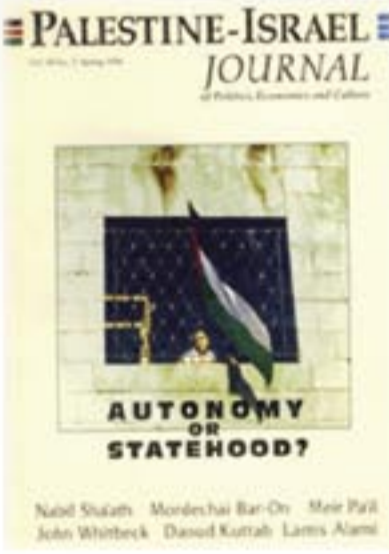
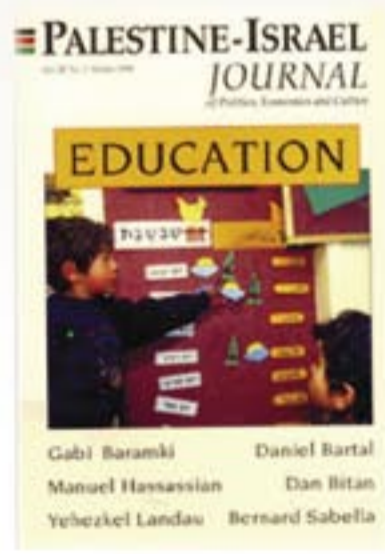
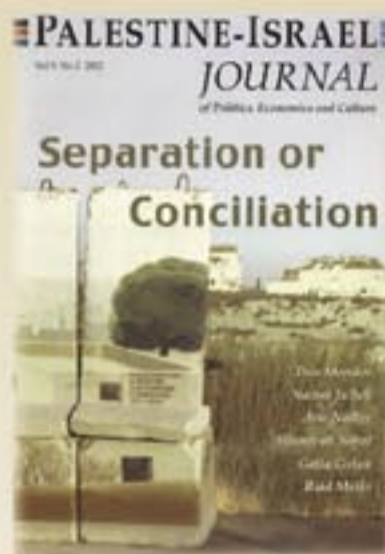
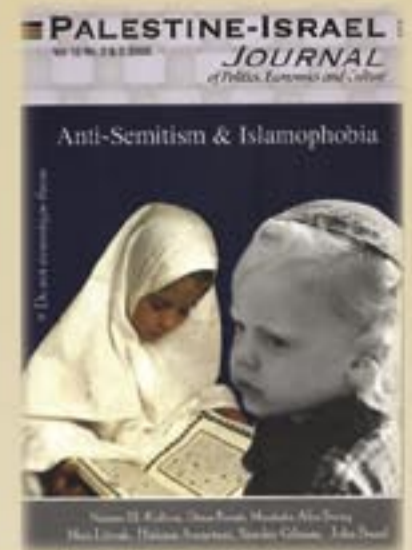
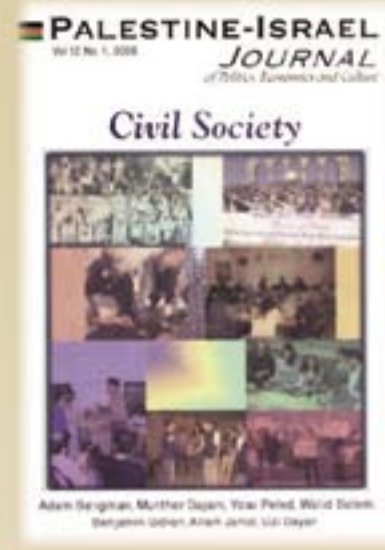
Transferred to Bank Leumi, Branch 918, Acct. no. 74465/01, Jerusalem _____

Please charge my credit card # _____ Expiry Date _____

We accept Visa, Mastercard, Amex, Eurocard and Isracard. (Please **circle one**)

Authorized signature _____

Palestine-Israel Journal,
East Jerusalem, P.O. Box 19839
Tel 972-2-6282115/59 Fax 972-2-6273388 E-mail pij@palnet.com

ה-Palestine-Israel Journal הוא כתב עת עצמאי המבקש לשפוך אור על ולנתח בחופשיות ובביקורתיות נושאים מורכבים המפרידים בין ישראלים לפלסטינאים. בנוסף, כתב העת מקדיש מקום לנושאים אזרחיים ובינלאומיים. מטרת כתב העת הוא לקדם פיוס והבנה טובה יותר בין העמים, והוא שואף לדון בנושאים ללא דעות מוקדמות או איסורים.

Palestine-Israel Journal, מזרח ירושלים, ת.ד. 19839, טל. 972-02-6282115-59, פקס: 972-02-6273388, דוא"ל: pj@palnet.com, <http://www.pij.org>

מוסף זה הופק בסיועו של האיחוד האירופי